

Államigazgatási és jogi ismeretek

2016-17. tanév, II. félév, ÓBUDAI
EGYETEM Keleti Károly
Gazdasági Kar, Gazdaság –és
Társadalomtudományi Intézet

Államigazgatási és jogi ismeretek

Dr. Kohlhoffer-Mizser Csilla

mizser.csilla@kgk.uni-obuda.hu

fogadóóra: szorgalmi időszakban

PÉNTEK 8:00-10:00

OE KKK GTI, TA „C” 112

Az állam- és jogtudomány rendszere, a jogrendszer tagozódása

CÉL, Az állam –és jogtudomány célja, a Jogi ismeretek c. tantárgy célja

- Az ÁJT célja: átfogó képet adjon az állam és jogtudomány egészéről;
- Alapvető fogalmakat és összefüggéseket tár fel, melyek a jogágak /POLGÁRI JOG, BÜNTETŐJOG/ tanulmányozásához szükségesek.
- A hallgató, mint önálló jogkövető, jogalkalmazó állampolgár jogi ismereteket szerezzen-önálló jogszabálykeresés.
- COMPLEX HATÁLYOS JOGSZABÁLYOK GYŰJTEMÉNYE
- www.net.jogtar.hu
- Év, szám, paragrafus, típus
- Rövidítések
- www.magyarorszag.hu. Ügyfélkapu, Kormányablak, Magyar Közlöny, Cégek Közlöny
- www.kozlonyok.hu
- Igazságügyi Minisztérium
- www.njt.hu

A tudomány kettős értelme: (1) tevékenység, (2) ismeretösszesség.

- Tudományelméleti alapfogalmak

Fogalmak: a jelenségekről alkotott sajátos tudattartalmak

Definíciók: hasonló jelenségektől elhatárol

Meghatározások: a jelenségek jellemző vonásait összefoglalja

Kategóriák: összefüggést, viszonyt fejeznek ki

Tudományos törvény: tud.san igaznak tartott összefüggés

Hipotézis: vitatott, de nem cáfolt összefüggés

Elmélet: fogalmak, tud. törvények és hipotézisek rendezett
egysége

Paradigma: tud. Eredmények halmaza, mely a
problémamegoldás modelljéül szolgál

Paradigmaváltás: ismeretek szükségszerű konfliktusa, az
ismeretek újrarendezése egy új tudományos paradigmában

A tudományok felosztása

- Természettudományok
- Társadalomtudományok

A társadalomtudományok sajátosságai:

- paradigmák sokfélesége
- törvényei meghatározott időre érvényesek
- kategóriái, fogalmai társadalmi értékítéletekhez kötődnek

Az állam és jogtudomány tárgya

- A társadalom állami és jogi jelenségei

Állam és jogtudomány tudománnyá válásának lépcsői

- **Korai civilizációk:** vallás és jog egysége
- **Görögök:** kialakul a szekuláris filozófia és ezen belül az államelméleti gondolkodás, de a jogtudomány még nem jelenik meg, görögöknek nincs külön kifejezésük a jogra
- **Róma:** jogászság és jogi képzés kialakulása
- **Érett feudális Nyugat:** bolognai glosszátor iskola, jogi képzés egyetemi keretek között, közigazgatás hivatalnokai többnyire jogvégzett személyek; világi egyházi tisztviselők

Római jog

- History and constitutions of Roman Law
- Based on Róbert Brósz and Elemér Pólay's study, book
- András Földi-Gábor Hamza, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996
- P. 73.

Paulus, D., 1, 3, 29

- Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet, in fraudem vero, qui salvis verbis legis sententiam eius circumvenit
- A törvény ellenére cselekszik az, aki azt teszi, amit a törvény tilt, az pedig, aki a törvény szavait megtartva megkerüli annak értelmét, kijátssza a törvényt.

Ulpianus (D. 1, 1, 10.) IUSTITIA=justice

- Iustitia est constans perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi
- Az igazságosság az arra való állandó és örökös törekvés, hogy mindenkinek megadjuk az őt megillető jogot.

Jogtudományi szemléletmódok

- De lege lata: a hatályos, meghozott jogból indul ki és abból von le következtetéseket
- De lege ferenda: a meghozandó jogszabályok szempontjából értékeli az adott helyzetet kritikai jelleggel

Állam -és jogtudomány rendszere

- I. Általános állam- és jogtudomány

Állam és jogbölcselet: általánosít térben és időben

Jogtörténet: intézmények kialakulása és fejlődése

Összehasonlító jogtudomány: jelenkori jogrendszerek egyes intézményeinek és jellegzetességeinek összehasonlítása

Ágazati jogtudományok /jogáganként/

- Polgári
  - Büntető
  - Közigazgatási
  - Alkotmány
- } jog

Segédtudományok

- Olyan alkalmazott tudományok, amelyek önmagukban nem alkalmasak az állam –és jogtudomány jelenségeinek megismerésére és modellezésére, de szoros a kapcsolatuk az állam –és jogtudománnyal (pl. igazságügyi statisztika, igazságügyi elmekórtan, igazságügyi orvostan, kriminálpszichológia, kriminalisztika, stb.)

Állam és jogtudomány módszerei

Alapvető	Általános	Sajátos
Megszabja a problémakört és megoldási módot	Történeti: Keletkezés és fejlődés a középpontban Rendszerelméleti: Kölcsönös összefüggések feltárása Összehasonlító: több jelenség általános törvényszerűségeit vizsgálja	Kritikai, fogalomelemző, dogmatikai, szociológiai, statisztikai, pszichológiai. /a kutatás meghatározott szakaszában/

Állam- és jogbölcselet

- Általános, elméleti, filozófiai jellegű tudomány, amely az állam és a jog tulajdonságait, összefüggéseit, törvényszerűségeit vizsgálja.
- Állam- és jogbölcselet tárgyának fő irányai:
  - - állam és jog genezise
  - - állam és jog fogalma
  - - állam és jog társadalmi funkciója
  - - a jog helyessége

Állam- és jogbölcselet fő irányzatai:

- **Jogpozitivizmus:** a formális jog érvényességét, a jogi és az erkölcsi szféra éles elhatárolhatóságát vallja
- **Természetjog:** valamilyen általános erkölcsi ideálnak való megfelelést kéri számon a jogon és ezen megfelelés esetén feltételezi, hogy a jognak van kötelező ereje
- **Jogszociológia:** a jog bizonyos mértékű tényleges érvényesüléséhez köti a jog érvényességét.

Jogrendszerek csoportosítása

- JOGCSALÁDOK /René David/
  - I. római-germán jogcsalád
  - II. Common law - angolszász
  - III. Szocialista
  - IV. Vallási-hagyományos

Római-germán jogcsalád jellemzői

- Kontinentális jogcsalád (romanista/Ny-Eu, Dél-Amerika, germanista/Közép-Kelet Eu., északi/skandináv)
- Római jogi alap
- Írott jog elsődlegessége
- Előre tervezett jog (törvényhozás, NEM szokásjogi gyűjtemények)

Common law jellemzői

- Eljárási formulák ismerete (nem pl. római jogi szabályozás)
- „Inn”-ek, ügyvédi testületek a jogászképzésben
- Három réteg: common law, equity, statute law
- Új jogszabály akkor érvényes, ha BÍRÓSÁG alkalmazza
- Laikus testület: ESKÜDTSZÉK! szerepe

Common law, angolszász jogcsalád

Szocialista jogcsalád

- Római-germán hagyományokon alapul
  - Hangsúlyos a POLITIKAI jellege !!!
  - Erős hierarchizáltság
  - Valós garanciák
  - Intézményi garanciák
- } hiánya!!!

Vallási-hagyományos jogcsalád

- Iszlám
- Hindu
- Japán kultúra

JOGRENDSZER TAGOZÓDÁSA

- JOGÁGAKRA tagozódás a szabályozás TÁRGYA és MÓDSZERE szerint
- JOGINTÉZMÉNY: azonos társadalmi viszonyt szabályozó normák együttese
- JOGTERÜLET: a jogágnál szűkebb, a jogintézménynél tágabb normaösszesség (pl.: öröklési jog, kötelmi jog a polgári jogon belül; szabálysértés, stb.)
- KERESZTÜLFEKVŐ jogágak: sajátos jogterületek, amelyek több jogágot érintenek, Pl.: hajózási jog, környezetvédelmi jog, agrárjog, stb.

JOGRENDSZER hagyományos polgári jogi felosztása

- Közjog - Magánjog

Magyar jogrendszer jogágai

- Közjog – alkotmányjog, közigazgatási jog, pénzügyi jog
- Büntetőjog – anyagi jog, eljárási jog, büntetés-végrehajtási jog
- CIVILISZTIKA –személyhez fűződő jogok, dologi jog, társasági jog, szellemi alkotások joga, öröklés, családi jog, munkajog (!), földjog, polgári eljárásjog (Pp.), nemzetközi magánjog

JOGRENDSZER

- Egy adott állam érvényes jogi normáinak és ahhoz kapcsolódó egyéb jogi előírásainak összessége
- Kontinentális jogrendszer: strukturált, törekszik az ellentmondások feloldására
- Ellentmondások feloldása:
  - -- jogelvekkel
  - -- dogmatikai, fogalmi-analitikus módszerekkel
  - -- új jog alkotásával

Alapvető jogelvek

- **Lex superior derogat inferior:** a magasabb szintű jogszabály az irányadó
- **Lex posterior derogat priori:** a későbbi jogszabály lerontja a korábbi azonos tartalmút
- **Lex specialis derogat generalis:** a különös szabály lerontja az általánost

Jogrendszer struktúrája

- I. jogtétel-norma-jogszabály
- II. vertikális struktúra: jogszabályi hierarchia

JOGALKALMAZÁS

- Egy norma konkrét esetre való alkalmazása
- Jogérvényesítés a jogalkalmazás egy formája, amelyben az arra feljogosított szerv közhatalmi minőségében történő eljárása által valósul meg a normatartalom.

A jogalkalmazás során

- A felhatalmazott szervek egyedi jogviszonyokat
  - ▶ hoznak létre
  - ▶ módosítanak
  - ▶ megszüntetnek

Jogalkalmazás fajtái alanyok szerint

- Bírói
- Közigazgatási
- Ügyészi
- Fegyveres és rendvédelmi

Jogalkalmazás műveletei

- A tények és értékek jogi tartalmak folyamatos tényállási elemek és egymásra vonatkoztatása egészen a döntésig.

JOGALKALMAZÁS egymással dialektikus kapcsolatban lévő elemei

- A jogszabály hiteles szövegének megállapítása
- A tényállás megállapítása a releváns tények alapján
- A jogszabály értelmezése
- Az eset jogi minősítése
- A jogkövetkezmények megállapítása
- Formális döntés/határozat meghozatala
- A döntés közlése az érdekelt felekkel

Jogértelmezés fajtái

- Jogsabályi vagy legális értelmezés
- Jogalkalmazói jogértelmezés
- Jogirodalmi: nyelvtani és logikai / rendszertani, történeti

Jogviszony

- Személyi / személyek közötti viszony, akkor is, ha dolgok közvetítésével valósulnak meg (pl. tulajdon)
- Jogok és kötelezettségek összessége és egysége (egyik félnek jog—másik félnek kötelezettség)
- Norma konkretizálódása
- Követelmény (tiltó normáknál---normaszegő)

Személyek

- Természetes / jogi személyek

{ jogképesség (jogalanyiség) } jogok és

kötelezettségek alanya lehet

Cselekvőképeség

- Személy saját cselekményeivel jogokat szerezhet, kötelezettségeket vállalhat

Magyar jogban: jogi személyiséghez önálló vagyoni felelősség társul!

Jogi személy

- Meghatározott embercsoport
  - Meghatározott szervezet
  - Elkülönült vagyon
  - Önálló vagyoni felelősség
  - Meghatározott cél
-
- /Jogi személyiség nélküli gazdasági társaság,
2014. április 1./ Polgári Kódex ...

Állam jogalanyisága

- Eredeti
- Teljes
- Meghatározott jogviszonyokban jelenik meg
(nemzetközi jog, alkotmányjog, büntetőjog,
pénzügyi jog, polgári jog)

Jogviszony tárgya

- Magatartás

Jogviszony tartalma

- A jogok és a kötelezettségek összessége, mely a FELEKET illeti, illetve terheli.

Jogi tények

- Jogilag releváns, jogi szempontból jelentős **tények, körülmények, események, magatartások**, amihez a jogviszony keletkezése, módosulása, megszűnése kapcsolódik a norma alapján.

Jogi tények fajtái

- Emberi magatartások
- Állami aktusok (konstitutív --létrehozó, deklaratív—tanúsító aktusok)
- Természeti és társadalmi események (vis maior—pl. háború, földrengés)
- Időmúlás
- Nem, életkor, születés, halál, egészségi állapot

Jog hatékonysága

- Jogérvényesülést feltételez: a (jog) szabály eléri –e a célt?

Jogrend

- Egy olyan állapot, melyben a jog érvényesül

- Anarchia

Törvényesség

- Tartalmi követelmény
(jogérvényesülés)

Jogérvényesülés módjai

- /Érvényesülést feltételez: eléri –e a szabály a célt?/
- I. JOGKÖVETÉS (jogsértés)
- II. JOGALKALMAZÁS

Jogsértések fajtái

- --alanyok szerint (pl. természetes személy, jogi személy; hivatalos személy: itt esetleg súlyosító (minősítő) körülményt is képez)
-- jogágak szerint (polgári jogi, büntetőjogi, alkotmányjogi, stb.)

Jogsértések okai: mikro- és makrotársadalmi tényezők (pl. társadalmi-gazdasági válságok(...stb))

JOGALKALMAZÁS

- **Jogalkalmazás:** normának konkrét esetre való alkalmazása.

Jogérvényesítés a jogalkalmazás egy formája, amelyben az arra feljogosított szerv közhatalmi minőségében történő eljárása által valósul meg a normatartalom.

JOGALKALMAZÁS:

- **az állami ill. egyéb felhatalmazott szerv hatósági jogkörben jár el (ti. nem polgári jogviszony keretében vagy belső hierarchikus viszonyában); ide tartozik az engedélyezés, a jogérvényesítés.**

Jogkövetés: jogszabályoknak megfelelő magatartás, a jogi relevancia szempontjából objektív kategória

Jogi szocializáció: jogtudat/jogismeretre

Jogsértés

- objektív kategória
- külön kérdést jelent a felelősség kérdése (pl. polgári, büntető)
- a jogszabállyal ellentétes magatartás

Társadalomra való veszélyesség

- alapja valamely magatartás társadalmi gyakorlattá válásának veszélye; a büntető szabályok alkalmazásakor tehát egy tényállásszerű magatartásnak büntethetőségét kizáró oka lehet, ha a magatartás még elterjedése esetén sem veszélyes a társadalomra

JOGALKALMAZÁS MŰVELETEI

- A tények és értékek, tehát tényállási elemek és jogi tartalmak folyamatos, (oda-vissza) egymásra vonatkoztatása egészen a döntésig. Jogi ismeretek birtokában tekintünk a tényállásokra és annak releváns elemeit jogi ismereteink tükrében választjuk ki. **A jogalkalmazás egymással dialektikus kapcsolatban lévő elemei:**
  - a jogszabály hiteles szövegének megállapítása
  - a tényállás megállapítása a releváns tények alapján
  - a jogszabály értelmezése (kiterjesztő, megszorító, helybenhagyó: ti. attól függően, hogy végső értelmezésben a jogszabály tartalmát tágabban, szűkebben, vagy azonos terjedelemben állapítja meg a jogalkalmazó, mint a jogértelmezés ún. alsó fokán, mely általában nyelvtani- logikai értelmezésen alapul; fontos: a jogszabály-értelmezés első foka is különböző tartalmú lehet különböző jogalkalmazók esetén)

A JOGALKALMAZÁS MŰVELETEI II.

- -az eset jogi minősítése
  - a jogkövetkezmények megállapítása
  - a formális döntés/határozat meghozatala
  - a döntés közlése az érdekelt felekkel

- **Jogalkalmazás során a felhatalmazott szervek egyedi jogviszonyokat**
  - hoznak létre
  - szüntetik meg
  - módosítanak
- **Jogalkalmazás fajtái alanyok szerint**
  - bírói
  - közigazgatási
  - ügyészi
  - fegyveres és rendvédelmi
  - régén volt a munkahelyi (munkahelyi döntőbizottság)

A jogalkalmazás kapcsolódhat

- --regulatív normákhoz: jogvédelmi jogalkalmazás; a múltra tekint
- feladat normákhoz: közigazgatási típusú jogalkalmazás; a jövőre tekint
- !
- --a szabálysértési eljárás, noha közigazgatási, mégis jogvédelmi és múltra tekintő jellegű
- --a cégbíráóság eljárása, noha bírósági, mégis közigazgatási típusú és jövőre tekintő

ÁLLAM jogalanyisága

- - eredeti (-nek tekintendő)
  - elvileg teljes
  - meghatározott jogviszonyokban jelenik meg (pl. nemzetközi, alkotmányjogi, büntetőjogi, pénzügyi jogi, polgári jogi – pl. szükségképpen örökös)
- JOGVISZONY tárgya: magatartás
JOGVISZONY tartalma: a jogok és kötelezettségek összessége, ami a feleket illeti és terheli.

JOGI TÉNYEK

- jogilag releváns, jogi szempontból jelentős tények, körülmények, események, magatartások, amihez a jogviszony keletkezése, módosulása, megszűnése kapcsolódik a norma alapján.

Jogi tények fajtái

- emberi magatartások (jogszerűek-jogellenesek)
- állami aktusok (konstitutív azaz létrehozó illetve deklaratív azaz tanúsító aktusok)
- természeti és társadalmi események (pl. vis maior mint háború, földrengés)
- időmúlás
- nem, életkor, egészségi állapot, születés, halál

Jogértelmezés fajtái

- **-jogsabályi vagy legális értelmezés** (ennek alfajai: ún. hiteles vagy autentikus értelmezés, ha az értelmezést azonos szintű jogszabályban maga a jogalkotó adja meg valamely értelmező rendelkezéssel; második alfaj: alacsonyabb szintű, végrehajtási jellegű jogszabály adja meg az értelmezést – ekkor ügyelni kell arra, hogy megfelelő felhatalmazás birtokában került-e sor az értelmezésre; harmadik alfaj: magasabb szintű jogszabály adja az értelmezést – ez a gyakorlatban nem jellemző)
- **-jogalkalmazói jogértelmezés** (alfajai: eseti, az adott ügyben irányadó, az adott ügyre vonatkozó döntésbe van foglalva; általános jellegű: pl. Kúria (LB) jogegységi határozatai) Fontos: a jogalkalmazói jogértelmezés is élhet a jogirodalmi értelmezés módszereivel
- **-jogirodalmi:** *nyelvtani és logikai*; ezen kívül *rendszer- és történeti* (a jogalkotó akaratának kifürkészése, támpont lehet a miniszteri indoklás);

A Kúria joggyakorlat egységesítő tevékenysége

- Jogegységi határozatok
- Kollégiumi vélemények
- Elvi bírósági határozatok
- Elvi bírósági döntések
- A joggyakorlat-elemző csoportok összefoglalói

A JOG FOGALMA ÉS SAJÁTOSSÁGAI

- Társadalmi normák - **jog**
- A jog szó többes értelme
- --alanyi jog, ami megillet valakit
- --a tárgyi jog (valamely jogi előírás)
- --a jog tág értelemben az alanyi és a tárgyi jog együtt valamint jogilag releváns magatartások
- --köznapi értelemben a jogos az igazságos szinonimája.
- A jogpozitivisták felfogás szerint a személyt megillető alanyi jog másodlagos a tárgyi joghoz képest, amely utóbbiból következik az előbbi.
- A jog a társadalmi normák egyik fajtája.
- A társadalmi normák magatartás-előírások, amelyek általában meg is valósulnak, illetve amelyek meg nem valósulásuk esetére hátrányt helyeznek kilátásba. Kellést fejeznek ki.

A JOG FOGALMA ÉS SAJÁTOSSÁGAI

- Leíró kijelentések igazságtartalmuk szerint minősíthetők; pl. a kutya ugat (vagy ugat, vagy nem).
- Normatív (előíró) kijelentések érvényességük szerint minősíthetők: pl. dohányozni tilos (ez vagy érvényes – tehát kötelező -, vagy nem érvényes)

A JOG FOGALMA ÉS SAJÁTOSSÁGAI

- Társadalmi szabályok jellemzői
- **-tartósság**
- **-általánosság** (legalább meghatározott csoportra vonatkoznak)
- **-szankció** (általában valamilyen hátrány kilátása nem teljesítés esetére)
- **-kényszer** (pl. normatív agresszió, időleges kiközösítés)
- **-nem kauzálisan (okozatosan) hanem norma alapján függ össze a szabályszegés és a következmény** (Kelsen szerint hozzárendeléssel, hozzászámítással –

Társadalmi normák elemei

- **Magatartás-leírás**
- -minősítés (tilos, kötelező, megengedett)
- -következmény-előírás
- **Társadalmi normák funkciói**
- -magatartásminta
- -konfliktusrendezés
- -az értékelés lehetővé tétele
- -magatartások előrebecslésének lehetővé tétele
- A tudatosság eltérő fokozatait jelenítik meg: szokás – erkölcs – vallás – jog – illem – divat – politikai szabályok.

A JOG FOGALMA (fogalmi elemei)

- --magatartási szabályok összessége
- --állam alkotja vagy elismeri illetve szankcionálja legitim kényszerrel
- --általános érvényesség
- --tendenciaszerű megvalósulás
- **A jog egyéb sajátosságai:**
- --objektív társadalmi szükséglet
- --komplex: norma, ideológia és magatartás egysége
- --rendszerszerű: ellentmondás-mentességre való törekvés
- --ún. másodlagos teleologikus (célra törekvő) tételezés: ti. nem a saját, hanem más tevékenységére vonatkozik
- -- sajátos fórumrendszer, sajátos szakma
- --történeti(-leg meghatározott): ld. jogtípusok, benne jogcsaládok

Főbb jogelméleti irányzatok

- **jogpozitivizmus** (a tételes jogra, és annak szabályszerű megalkotottságára összpontosít)
- **természetjog** (ideális jogelvekre és morális elgondolásokra koncentrálnak, ezeket tekintve a jog próbakövének)
- **jogszociológia** (a ténylegesen érvényesülő jogot tekinti jognak, és azt vizsgálja)
- JOG és egyéb társadalmi normák kölcsönhatása: az egyéb társadalmi normák oldaláról a jogot erősítő és lerontó hatások egyaránt érvényesülnek.

JOGALKOTÁS - JOGFORRÁS

- A jogi norma szerkezeti elemeinek hagyományosan a
  - -- magatartás előírást és a
  - -- jogkövetkezményt
  - tekintették.
- A jogi norma három szerkezeti eleme **(hipotézis, diszpozíció, szankció)**.
- Hipotézis: magatartás leírása, megfogalmazása (feltétel)
- Diszpozíció: rendelkező rész –magatartás normatív minősítése – tilossá, kötelezővé vagy megengedetté nyilvánítása
- Szankció: jogkövetkezmény – normasértés következményeinek megállapítása

JOGI NORMA

- **a jog legkisebb értelmes egysége**, amelynek szerkezeti elemei a jogrendszernek nem feltétlenül azonos helyén lelhetők fel. A magatartás-előírás logikai kapcsolatban van a szankcióval, azonban ezek külön jogszabályokban is előfordulhatnak.
- Jogtétel: jogi mondat (pl. szankcionáló normarész)
- Fordulat: szorosabban összetartozó szövegrész (pl. „vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek”).
- Jogszabály: egy jogalkotási eljárás eredménye

Jogforrás:

- Belső jogforrás: a jogalkotó
- Külső jogforrás: a forma, amiben a jog megjelenik (pl. törvény)
- Moór Gyula megkülönbözteti
  - - elsődleges jogforrás: a legerősebb társadalmi hatalomtól ered
  - - másodlagos jogforrás: felhatalmazott szerv
- **JOGKÉPZŐDÉS**
  - - jogalkotás útján
  - - jogalkalmazás útján
- A jogalkalmazói jogképződéshez szükséges
  - -- hosszú ideig tartó gyakorlat (*longa consuetudo*)
  - -- állami elismerés (*opinio necessitatis* – a szabály szükségességéről való állami vélemény)
  - -- új szabálynak kell lennie (*contra legem* /a szabállyal szembenálló az új szabály/ vagy *praeter legem* /korábban nem volt szabály/; *novumot* tartalmazzon: *norma agendi*)

Szokásjog

- - jogalkalmazói joggyakorlat útján alakul ki, vagy
- - eredetileg nem jogi szokás válik joggá
- **Jogszokás**
- - nem jog, hanem pusztán szokás; pl. szerződési formulák, büntetéskiszabási gyakorlat
- - jellegzetessége, hogy belül marad a pozitív jog előírásain az adott szokás, tehát nem tartalmaz törvényt lerontó vagy kiegészítő novumot.
- Bírói gyakorlat: a jogalkalmazói jogképződés egy lehetséges útja.
- **A törvényhozás viszonya a jogalkalmazói jogképződéshez**
- -- tiltja
- -- engedélyezi (angolszász precedens rendszer)
- -- túri (különösen, ha a jogalkalmazói jogalkotás a jogértelmezés mezét veszi fel).
- Magyarországon a Kúria jogegységi határozatai gyakorlatilag normatív erővel rendelkeznek.

JOGALKOTÁS:

- - jogalkotási hatáskörrel felruházott
- - állami szervek
- - általános magatartási szabály létrehozására irányuló
- - tudatos magatartása.
- **A jogalkotás jellegzetességei a jogalkalmazói jogképződéssel szemben**
- -- jövőre vonatkozik
- -- főtevékenységszerű (vagy annak része; pl. rendeletet alkotó miniszter)
- -- stabilabb, de merevebb is, mint a jogalkalmazói jogképződés
- -- rendezett struktúrájú (jogsabályi hierarchia, törvények, rendeletek)

Törvényhozás jellegzetességei

- - elmélet-érzékeny
- - politikai jellegű
- - legjelentősebb társadalmi viszonyokra vonatkozik
- - nyilvános
- - erős legitimitású.

Rendeletalkotás sajátosságai

- - társadalmi viszonyok viszonylag speciális területeire vonatkozik
- - partikuláris érdekek megjelenése (ágazati, helyi, hivatali)
- - nem nyilvános
- - kevésbé időigényes (de ld. képviselői indítványra elfogadott törvényeket is)
- - törvényi felhatalmazás
- - fajtái: Kormány rendelet, ágazati miniszter rendeletei, önkormányzati rendelet

Jogforrás fajtái

- - rendes: jogalkotásra általában jogosított szervek által alkotott
- - rendkívüli: rendkívüli körülmények esetére jogosított szerv által alkotott vagy egyébként jogosított szerv kibővített hatáskörében hozott normája (pl. a Kormány az Alkotmányban/Alaptörvényben meghatározott esetekben)

JOGFORRÁSI RENDSZER

sajátosságai

- Kontinentális
- - jogalkotói jog elméleti kizárólagossága
- - a törvények kiemelt szerepe
- - jogforrási hierarchia elve (magasabb szintű jogforrás elsőbbsége; az állami szervek hierarchiája határozza meg)

Alapvető jogokat és kötelességeket törvényben kell szabályozni (1987. XI. tv. / 2010. CXXX. tv.)

- EU és hazai jog viszonya
- 2004.05.01-től Magyarország EU tag. Az EU joga szupremáciát (elsőbbiséget) élvez, és hazai kihirdetés nélkül is közvetlenül kötelező. Az EU jogalkotási hatásköre nem univerzális.
- Alapító szerződések
- -1958. EGK-t létrehozó Római Szerződés
- -1993. EU-t létrehozó Maastrichti Szerződés
- -2009. december 1. Lisszaboni Szerződés (quasi EU-s alkotmány).

EU joganyag

- **-rendeletek** (regulation; általában az Európai Bizottság javaslatára), kibocsátja:
  - ---- Európai Parlament
  - ---- Európai Unió Tanácsa
- **- irányelvek** (directive) kibocsátása:
  - --- Európai Parlament
  - ---- Európai Unió Tanácsa
- Közzététel: Közösségek Hivatalos Lapja

JOGI NORMA (ún. TELJES MAGATARTÁSI SZABÁLY)

- **Jogi norma logikai elemei**
- alany (címezett)
- szituáció (hipotézis)
- magatartás meghatározása tevés – nem tevés)
- minősítés (kötelező – tiltott – megengedett)
- jogkövetkezmény
- **Jogi norma szerkezeti elemei**
- hipotézis (feltétel)
- diszpozíció (rendelkezés)
- szankció (jogkövetkezmény)

- **Diszpozíció**
- kogens (kötelező, kategorikus) vagy
- diszpozitív (megengedő)
- Peschka:
- a tiltó (és parancsoló) norma a nem-realizálódáshoz fűz negatív következményt
- a megengedő norma a realizálódáshoz pozitív jogkövetkezményt fűz

JOGI NORMA ÉRVÉNYESSÉGE, KÖTELEZŐ EREJE

- érvényességhez a tényleges érvényesülés egy bizonyos minimuma kell
- **NORMAÉRVÉNYESSÉG pozitív jogi feltételei**
- a norma illeszkedjék a jogszabályi hierarchiába (létező jogforrási formája legyen)
- felhatalmazott szerv
- megfelelő eljárási rendben hozza meg
- megfelelő módon ki legyen hirdetve
- huzamos nem alkalmazás miatti érvényesség-vesztés és ennek következtében a hatály megszűnése

A visszaható hatály tilalma

- jogszabály a hatálybalépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, nem tehet kötelezettséget terhesebbé, nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé. (2010. CXXX. tv. 2.§ (2)) Visszaható hatályról kifejezetten rendelkezni kell. Ez nem azonos a szerzett jogok védelmével, amely egy olyan **jogelv**, amely kifejezetten a jövőre vonatkozó szabályozásra irányadó és nem általános érvénnyel. A társadalmi gazdasági környezet változása ugyanis kikövetelheti olyan szabályok meghozatalát, amelyek megszerzett jogokat hátrányosan érintenek. Példa: valamely juttatás elvonása a jövőre nézve elvileg a szerzett jogok védelmének elvébe ütközhet; ugyanezen juttatások visszamenőleges elvonása (visszafizetési kötelezettség előírása) azonban már a visszaható hatály tilalmába ütközik.

Negatív szankciók fajtái

- büntető jellegű
- érvénytelenséget eredményező
- A szabályok szankciós eszközeik szerinti megkülönböztetése
- --**lex plusquam perfecta**: előírt magatartással ellentétes magatartást bünteti
- --**lex perfecta**: előírt magatartással ellentétes magatartás érvénytelenségre vezet (pl. cselekvőképtelen bizonyos jogügylete)
- --**lex minusquam perfecta**: előírt magatartással ellentétes magatartás érvényes, de büntetendő
- (pl. engedély nélküli árusítás, késedelmes teljesítés)
- --**lex imperfecta**: előírt magatartással ellentétes magatartás sem érvénytelenséget, sem büntetést nem von maga után (az ilyen előírások jogi jellege a jogirodalomban vitatott, de a szabály jogrendszerhez való tartozása a szankciók nélküli normáknak is bizonyos jogi jelleget kölcsönöz)

Normafajták egy fontos megkülönböztetése

- **anyagi jogi normák:** az egyes jogviszonyokban a feleket megillető jogokat, illetve terhelő kötelezettségeket állapítják meg
- **alaki (eljárásjogi) normák:** az alanyi jogok érvényesítésével kapcsolatos eljárási jogokat és kötelezettségeket szabályozzák

JOGI NORMÁK FAJTÁI

- - regulatív
- - jogvédelmi típusú (kogens: tiltó-parancsoló)
- - a spontán fejlődést segítő (diszpozitív)
- Ezek általában (az esetek nagy többségében) nem igénylik az állami szervek közreműködését
- - **feladatkijelölő:** spontán módon nem valósulna meg a magatartás, állami szerv közreműködése szükséges (pl. felügyeleti tevékenység előírása); e normafajta elemei: feladat-meghatározás, szervkijelölés, hatáskör-megállapítás, eljárás megszabása, szankciók meghatározása (itt azért felmerülnek regulatív elemek is)
- - **jogrendszer egységét biztosító:** kollíziós szabályok; értelmező rendelkezések

Jogi normák kapcsolódása:

- **alternativitás:** vagy-vagy, egymást kizáró struktúra, pl. főszabály-kivétel
- **egyidejűség:** ugyanahhoz a magatartáshoz több jogkövetkezmény kapcsolódik; pl. valamely jogot több jogág oltalmaz, ill. valamely magatartáshoz különböző jogágba tartozó szabályok fűznek következményt (pl. büntetőjogi felelősség mellett megáll a polgári jogi felelősség is)
- **egymásutániság:** egyik norma diszpozíciójának megvalósítása egy másik norma hipotézisét képezi (pl. egyik norma szabályozza a szerződés létrejöttét, a másik norma már kifejezetten a jogosult magatartásáról rendelkezik; a szerződés megkötésével tehát valaki jogosulttá válik és ezzel egy másik norma címzettjévé válik, amelyben a hipotézis része, hogy a címzett ténylegesen jogosultnak minősül már)
- **Jogintézmények:** jogi normák egymáshoz kapcsolódása révén jönnek létre.

JOGTÉTEL, JOGSZABÁLY, KÖZZÉTÉTEL

- **Jogtételek:** (jogi mondatok) jogtételekben nyilvánul meg a jogi norma. Adott esetben több jogtételeből áll össze a teljes (hipotézist, diszpozíciót, szankciót egyaránt tartalmazó) norma
- **Jogtételek fajtái:**
- normatartalmat kifejező jogtételek (pl. hipotézist, diszpozíciót, szankciót együttesen vagy külön kifejező jogtétel; feladat-meghatározást, hatáskör megállapítást tartalmazó jogtételek, stb.)
- más jogi normák érvényességére vonatkozó jogtételek (pl. hatályba léptető, hatályon kívül helyező rendelkezés)
- jogi célokat, alapelveket kifejező jogtételek
- politikai célkitűzéseket megfogalmazó jogtételek
- szimbolikus jelentőségű jogtételek

JOGSZABÁLY:

- egy jogalkotási aktussal elfogadott jogtételek összessége.
- **Jogszabály szerkezeti elemei (ezek közül nem minden elem szükségképpen része a jogszabálynak)**
  - cím
  - preambulum
  - általános illetve különös rész
  - záró rendelkezések
  - mellékletek
  - indokolás

JOGSZABÁLY II.

- **Kódex**
- régen az összefüggő joganyag együttes közzétételét jelentette (gyakorta a szokásokat gyűjtötte egybe; sokszor igen különböző szabályokat is tartalmazott, heterogén jellegű volt, keveredtek benne a mai fogalmaink szerinti polgári jogi és büntető jogi szabályok, illetve az anyagi és eljárásjogi szabályok)
- mai értelemben: szorosan összefüggő joganyag egy aktussal létrehozott, viszonylag teljes, rendezett egésze. Tartalmazza a célokat, a főbb szabályozási elveket, az alapvető intézményeket.
Fajtái:
  - --- homogén: egy jogágba tartozó joganyagot ölel fel (pl. Ptk. Btk.)
  - --- komplex: több jogágba tartozó joganyagot tartalmaz (pl. kereskedelmi jog)
- Novella: a kódex jelentősebb módosítása
- Rekodifikáció: új kódex megalkotása a régi helyett

JOGSZABÁLYOK KIHIRDETÉSE

- -- A kihirdetés érvényességi kellék!
- -- Magyar Közlönyben teendők közzé a jogszabályok – kivétel: az önkormányzati rendeletek.
- -- Kétség esetén a kihirdetett szöveg tekintendő hitelesnek.

Az állam és a jog eredetéről általában. Az ősi társadalmak szervezete. Az ősi társadalmak differenciálódása. A hierarchikus nemzetségi társadalmak.

- Az állam kialakulásának módjai *Eder* szerint:
- Elsődleges: ázsiai (előzmény nélküli, originális, autonóm módon megvalósuló)
- Másodlagos: antik út (ez már felhasználja az ázsiai út tapasztalatait) Harmadlagos: germán út (felhasználja az antik tapasztalatokat)
- Negyedleges útnak tekinthető az európai hatásra kialakult államok létrejötte

Elképzélések az állam kialakulásáról:

- - az ember társulási hajlama (Arisztotelész, Grotius, Pufendorf)
- - az állam isteni eredetű (ázsiai „istenkirályok” ideológiája, keresztény középkor eszméi arról, hogy az uralkodó az egyházi felkenés által nyeri el hatalmát)
- - társadalmi szerződés elméletek (Locke, Hobbes, Rousseau)

Elképzések az állam kialakulásáról

II.:

- Őstársadalmak legalább negyvenezer éve kialakultak, 12 ezer éve a földművelés megjelenése.
- Nemzetség - testvérenemzetségek (frátriák)- törzs- törzsszövetség
- A vérségi elv és a területi elv sajátos, kettős érvényesülése.
- Egalitárius szegmentáris törzsi-nemzetségi társadalmak jellemzői:
  - - közös leszármazás, név és terület,
  - - exogámia (nem törzsön belüli /endogám/ párválasztás)
  - - központi hatalmi szervek hiánya, a törzsön belüli kisebb egységek (szegmentumok) azonos funkciójúak és mellérendeltek.
  - - a vezetői funkció tanácsadói és nem végrehajtói jellegű
- A földművelés ill. az állattenyésztés vagyoni egyenlőtlenségekhez vezet.

Hierarchikus törzsi-nemzetségi társadalom:

- - vélt rokonság, mitikus őstől való származás,
- - a hírnév és a vagyon örökíthetősége révén kiemelkedő nemzetségek jönnek létre, és többnyire ezek tagjai adják a vezetőket,
- - vezetők feladata a védekezés szervezése, döntés konfliktusokban és egyéb helyzetekben,
- - előnye a hatékonyság a védelem és a termelés szervezésében
- - törzsfőnök vallási tisztsége
- - a szabályok vallási megerősítése.

Nemzeti szervezeti funkciói:

- - vérségi-rokonsági: szabályozza a leszármazás számontartását, exo- ill. endogámiát, és a támogatási rendet,
- - termelési
- - közéleti (tanácskozások – konszenzuskeresés)
- - kultikus.

Nemzeti szervezeti funkciói II.:

- Nemek közötti természetes munkamegosztás **új formái** is kialakulnak az új tevékenységek kialakulásával.
- A törzsi társadalmak két alaptípusa:
  - - földművelő
  - - nomád állattenyésztő

III. Az állam és a jog kialakulásának ázsiai útja, antik útja, germán útja.

- Prekapitalista állam és jogtípusok közös jellemzői
- **ÁZSIAI ÚT:** de hasonló az egyiptomi, afrikai, amerikai is
- Föld közös tulajdona – termelőeszközök magántulajdona.
- Fejlődés: falvak – városok- birodalmak.
- Faluközösség jellemzői
  - - teokratikus törzsfőnökség
  - - redisztribúció (újraelosztás)
  - - vallási normák, közvetett, vallási szankciók

Városközösségek jellemzői

- megnövekedett népesség
- többlettermék – kereskedelem
- differenciálódása a tevékenységeknek
- specializálódás
- a város politikai – katonai - adminisztratív szervezet
- papfejedelem – papság - hivatalnokok-függő szabadok
- elkülönült közhatalmi apparátus

Városközösségek jellemzői II.

- A faluközösség a törzsi arisztokrácián keresztül kezdetben ellenőrzést gyakorol a város és a templomgazdaság felett.
- Kr.e. 3. évezred első fele ún. despotikus monarchia; vallási normák kikényszeríthetővé válása. Az uralkodó mint isteni lény jelenik meg, a megművelt föld összterületének kb. 60%-a királyi gazdaság
- **Ázsiai termelési mód államának funkciói:**
  - védekezés
  - termelés megszervezése
  - uralmi rend biztosítása
  - elvonás-tartalékképzés
  - kultikus

Ázsiai egyeduralkodó egy személyben:

- -törvényhozó
- -bíró
- -főpap
- -hadvezér

ANTIK ÚTJA az állam kialakulásának:

- Nomád katonai társadalmak és az ázsiai termelési mód sajátos kölcsönhatásából alakul ki az antik államformáció (de ld. A megjegyzéseket Eder felosztásánál)
- Katonai demokráciák: Állattenyésztés, vagyoni rétegzodés
- Komplex (állattenyésztő-földművelő) sztyeppei gazdálkodás
- Cserekereskedelem a letelepedettekkel (állatért-terményt) Vezérnemzetségek

- Pszeudoállam, amelyben a törzsi jelleg dominál a területi elvvel szemben (de ez nyomaiban a letelepedett korai keresztény monarchiákban is megfigyelhető)
- Hellász: teraszos földművelés nem igényli az öntözéses művelésnél szükséges közös munkát,
- ám a föld kezdetben közös tulajdonban van. Az állam mint a kizsákmányolás **védelmezője**,
Választott király - tanács – népgyűlés
- Róma: hódító háborúk, rabszolga-utánpótlás

Antik állam és jog:

- kettős földtulajdon: magán- és köz
- Rabszolgaság
- A politikai és a gazdasági uralkodó osztály részleges különválása
- **Antik állam funkciói:**
- védelmi
- uralmi
- gazdasági szervező
- kultikus-kulturális

GERMÁN ÚTJA az állam kialakulásának:

- --Antik előzmény: a termelésben érdektelen rabszolgaság kolonátussá válása,
- --eltűnt a föld közös tulajdona
- --az egyház gazdasági-kulturális szerepe
- --nyílt politikai jogegyenlőtlenség
- --feudális hierarchia, vazallusi rendszer

A feudális állam korszakai:

- --korai feudális állam: rabszolgák, szabad parasztok, arisztokrácia, király
- --feudális széttagoeltság
- --rendi-képviselési monarchia
- --abszolút monarchia (zsoldos sereg szerepe)
- A prekapitalista társadalmak földalapúak!

IV. MODERN ÁLLAM kialakulása

- Az újkori állam és társadalom voltaképpen szinonimák.
- A feudalizmusban a gazdasági és politikai hatalom összefonódik, ill. a politikai hatalom dekoncentrált.
- Az ún. modern állam feltétele a szekularizáció (vö. investitúra harc, reformáció). Az isteni kegyelem ingyenességének eszméje összefonódik egalitárius, egyenlőségi eszmékkal.

- A jobbágyi munkát (robot) és a terményjáradékot a pénzjáradék váltja fel, oldódik a személyi függés. Bekerítés (ti. a közösen használt földeké). Bérmunkás réteg kialakulása, faluközösség felbomlása. A polgárság kialakulása.

- Abszolút monarchiák: egyensúlyoznak a földbirtokos és polgári réteg között, utóbbit adóztatják és védik is.
- Az Isten kegyelméből uralkodó király szuverenitása modellül szolgál az államszuverenitás eszméjéhez.

- Érett és késői feudalizmusban:
- - szakképzett polgári hivatalnokok,
- - zsoldos hadsereg, (később rendőrség)
- - hivatásos diplomaták
- - államérdek eszméje.
- Az államapparátus elkülönül az uralkodó osztálytól. (De „divat” a polgári hivatalnokokat nemesi rangra emelni.)

- Állami centralizáció – nemzetállamok – jogegységesítés.
- A társadalmi lét minden szféráját átható **uralmat** felváltja a politikai szférára összpontosuló
- (a gazdasági termeléstől elkülönült) **hatalom**.
- A hatalom bürokratizálódik, a jog formalizálódik, megjelenik a be nem avatkozó, ún. éjjeliőr állam eszméje.

- Kialakul a politikai rendszer, amely
- - az állami szférából és
- - a nem állami szférából (politikai pártok, érdekképviselések) áll.

V. AZ ÁLLAM SAJÁTOSSÁGAI

- **Az állam elhatárolandó**
- *a törzsi-nemzetségi szervezettől* (elhatárolási pont: területi szerveződés, közhatalmi szervezet, többlettermék elvonása, ti. adóztatás)
- - *hasonló szervezetektől* (pl. egyházak);
elhatárolási pont: szuverén főhatalom, a legitim erőszak monopóliuma
- - *kvázi államoktól* elhatárolási pont:
függetlenség, legitimáció demokratikus választás vagy forradalom által.

Az állami főhatalom

- egy terület és egy népesség viszonylatában értelmezhető.
- Államtípus: azonos társadalmi-gazdasági formációhoz tartozó államok közös vonásait fejezi ki.
- **Államtípusok:**
  - - ázsiai
  - - antik
  - - feudális hűbéri
  - - modern

AZ ÁLLAM RENDELTETÉSE

- Társadalmi szükségletek kielégítése, az anyagi és szellemi reprodukció biztosítása.
- *Jellinek* szerint az államcél:
  - - objektív államcél: törvényhozás, közigazgatás (végrehajtás), igazságszolgáltatás
  - - szubjektív államcél: az állam nevében cselekvőket vezérlő eszmék
  - - etikai-politikai államcél: társadalmi ideál

Az állami funkciók megvalósítása

- az ún. igazgatási ciklussal írható le legegyszerűbben: Célkitűzés – információszerzés – tervezés – döntés – végrehajtás – ellenőrzés – visszacsatolás.
- Állami funkciók főbb csoportjai:
  - - a társadalom és a természet viszonyának befolyásolása
  - - gazdasági (tulajdon- és elosztási viszonyok szabályozása)
  - - politikai-igazgatási
  - - ideológiai-kulturális
  - - külpolitikai

Állami tevékenység korlátai:

- - cél-eszköz disszonanciája
- - uralkodó ideológiák (pl. világnézetileg semleges állam)
- - pénzügyi-gazdasági korlátok

Az állam a politikai berendezkedés központi intézménye.

- Szuverenitás, munkamegosztás, társadalmi-gazdasági környezet
- Az állam meghatározása: Az állam a politikai berendezkedés központi intézménye **birtokolja a legitim erőszak monopóliumát, az eljáró szervek származékosan gyakorolják ezt; fontos az oktatás, a nevelés és a meggyőzés is az állami hatalomgyakorlás érdekében**

- Az állami szuverenitás (főhatalom, teljhatalom, summa potestas) **egységes**, noha két oldala van: külpolitikai és belpolitikai.

Szuverenitás belső oldala:

- - legfőbb hatalom: alkotmányát maga hozza
- - egyetemes: belföldiekre és külföldiekre egyaránt kiterjed a hatalma
- - teljes: minden ügyre kiterjed a hatalma
- - kizárólagos; a közhatalom gyakorlásának és a legitim erőszaknak az állami monopóliuma (ez kiterjed a jogalkotásra, igazságszolgáltatásra, közigazgatásra, noha hatósági jogokat ruházhat pl. kamarákra; utóbbi eset nem sérti a kizárólagosság elvét, mert a jogosított nem állami szerv jogköre származékos, tehát az állam elsődleges jogosultágából ered)

- - legitim erőszak monopóliuma
- - egységes: az állam mint egész gyakorolja a szuverenitást, még ha szervei útján is.

Szuverenitás érvényesülésének korlátai:

- - gazdasági
- - politikai viszonyok, legitimációs deficit
- - politikai szervezetek befolyása
- - saját törvényei
- - nemzetközi jog.

Szuverenitás külső oldala:

- - nincs alávetve más államoknak (Dante: csak az óceán szab neki határt)
- - önrendelkezés (ENSZ Alapokmány)
- - egyenlő hatalom elve, beavatkozás tilalma.

Korlátok:

- - gazdasági
- - integráció (pl. EU)
- - multinacionális érdekek
- - nemzetközi jog és annak alapelvei
- **Nemzeti szuverenitás** (ti. nem állami):
politikai-jogi ideológia, amely szerint ennek
alanya a nép
- Az állami szuverenitás alanya az állam.

ÁLLAMI SZERVEK RENDSZERE:

- állami szuverenitásból eredő közhatalmat gyakorolnak az állami szervek
- Megkülönböztethetők: sajátos
  - - hatáskörük
  - - módszerük
  - - szervezetük (testületi v. egyedi)
  - - szabályozásuk (szigorú v. laza) szerint.

HÉT fő állami szervtípus:

- Fegyveres és rendvédelmi szervek (hadsereg, rendőrség; erőszak, infógyűjtés, nyilvántartás)
- Közig. Szervek (tág értelemben vett rendészet; tilt-kötelez-korlátoz; pl. idegenrendészet, építésrendészet,)
- Bíróságok
- Törvényességi felügyeleti szervek
- Diplomáciai szervek
- Központi állami képviseleti szerv (Országgyűlés)
- Önkormányzatok (helyi szabályozás szintje)

Max Weber közigazgatási modellje:

- szabadok végzik, dologi kötelezettség mellett
- rögzített hierarchiában
- szabad megállapodás
- Szakképzettség
- Fizetés
- Főfoglalkozás
- az állás nem válik tulajdonná (nem is örökíthető)
- fegyelem és ellenőrzés
- jogszabály alapján való eljárás.

HATÁSKÖR

- anyagi értelemben: jogi eszközök (engedély-bírság)
- alaki értelemben: munkamegosztás (ügytípus szerint, szintek szerint)
- Illetékesség: terület szerint.
- Joghatóság: egy állam eljáráshoz való joga.

Bíráskodás

- uralkodói jogból hatalmi ággá válik
- lényege a társadalmi konfliktusok és a jogviták eldöntése
- **elvei**
  - --- felek egyenjogúsága
  - --- bírói függetlenség
  - --- fellebbvitel, jogorvoslat
  - --- joghoz kötöttség (de vö. angolszász esetjog, ill. tradicionális jogrendszerek tényállás-központúsága)

Törvényességi felügyelet

- ügyészség (általános törvényességi felügyelet)
- ágazati (pl. verseny felügyelet-GVH, PSzÁF, környezetvédelmi, ...)
- Alapvető jogok biztosa (ombudsman)
- Állami Számvevőszék (országgyűlésnek alárendelve, szemben a Kormányzati Ellenőrzési Hivatallal, ami a kormány belső ellenőrzési szerve-<http://kehi.kormany.hu>)

Külkapcsolatok szervezete

- Centralizált
- a nemzetközi jog és a bevett gyakorlatok és szokások meghatározóak

Állami képviseleti szervek

- **parlamentáris** (demokráciákra jellemző, bár formális parlament a diktatúrákban is előfordul)
- **korporációs-hivatásrendi szervek**
(ágazatonként a munkaadók és a munkavállalók is benne vannak, nem jeleníti meg külön a sajátos munkavállalói érdekeket)

Állami képviseleti szervek II.:

- **Önkormányzatok**
- - helyi közügyek intézése
- - a jegyző rendelkezik jelenleg hatósági jogkörökkel is.
- **Kormány:** meghatározza az állami politika fő irányát, a végrehajtó hatalom fő szerve.

Államfő:

- - nemzeti, állami egység kifejezője
- - általában protokolláris, reprezentációs szerep, de Franciaországban és az USA-ban prezidenciális rendszer van, erős elnöki jogkörökkel

Állami szervek fajtái szervezet szerint

- testületi szervek (pl. Országgyűlés, Kormány, helyi képviselő-testület)
- egyedi szervek
- Testületi szerveknél a határozatképesség fontos szabályozási kérdés. Azt szabályozza, hogy a tagok jelenlétének milyen aránya szükséges az érvényes határozat meghozatalához.
- Egyetértési jog: az egyetértési jog jogosultjának egyetértése szükséges az érvényes döntéshez.

„figyelembe vételével”:

- ha jogszabály valaki ill. valamely szerv véleményének figyelembevételét rendeli a döntés érvényességéhez, ez csupán azt jelenti, hogy a vélemény megadására megfelelő lehetőséget kell biztosítani a jogosultnak, a vélemény tartalma azonban nem köti a döntéshozót, aki a véleményt mint döntésének csupán egy szempontját mérlegeli.
- **Vétó:** utólagos lehetősége a döntéshozótól különböző személynek vagy szervnek arra, hogy valamely döntést hatálytalanítsa.

ÁLLAMAPPARÁTUS

- , mint a munkamegosztás sajátos ága:
- az uralmat felváltja a hatalom, a hatalmi szervek specializálódnak és bürokratizálódnak.
- Az államhatalmi és államigazgatási szervezetek személyi állománya, azok a hivatásos tisztviselők, katonatisztek, akiknek segítségével az állam funkcióinak gyakorlását és folyamatos ügymenetét minden körülmények között biztosítja.

AZ ÁLLAM és a társadalmi-gazdasági környezet kapcsolata:

- Az állam elvileg primátust élvez a gazdasággal és a társadalommal szemben
- DE! a szuverenitás belső oldalának korlátai
  - -- lobby csoportokat
  - -- munkáltatói és munkavállalói érdekképviselőket
  - -- politikai pártokat
  - -- az állami szervek sajátos érdekeit.

AZ ÁLLAM sajátosságai

- Államtípusonként (ázsiai, antik, feudális, modern) a társadalmi kontroll növelésének igénye.

Államformák szerint:

- -- királyság (monarchia)
- -- köztársaság
- **Tartalmilag:**
- -- demokrácia / diktatúra
- -- hegemonisztikus / tekintélyuralmi

Arisztotelész államforma felosztása:

- **Jó államforma**
- **Rossz, önzésen alapuló államforma**
- *Egyeduralom:*
- **basileia**
- **türannisz**
- *Kevesek uralma*
- **arisztokrácia**
- **oligarchia**
- *Sokak uralma*
- **politeia**
- **demokrácia**

Jean Bodin (16. sz.)

- bevezeti a kormányforma fogalmát, amely a hatalomgyakorlás módjára is utal. Az ő nyomán a XIX. század táján a következő kormányformák megkülönböztetése válik gyakorlattá:
- Abszolút monarchia
- Alkotmányos monarchia
- Parlamentáris monarchia
- Prezidenciális köztársaság
- Parlamentáris köztársaság

ÁLLAMSZERKEZET:

- arra utal a fogalom, hogy van-e a szuverenitás bizonyos jegyeivel rendelkező egysége az adott államnak vagy csak adminisztratív egységei vannak. A szuverenitás bizonyos jegyeire általában valamilyen helyi parlament megléte utal. Államszerkezeti formák:
- **Unitárius állam:** nincs a szuverenitás bizonyos jegyeivel rendelkező egysége (pl. Magyarországon a megyei közgyűlések a jogköreiket származékosan birtokolják, --- az állam döntése következtében.)

ÁLLAMSZERKEZET II.:

- **Föderatív állam** - olyan szövetségi állam, amelynek „központi parlamentje” primátust élvez a helyi törvényhozásokkal szemben, a helyi parlamentek általában csupán bizonyos körben illetve végrehajtási jelleggel alkothatnak jogszabályt.
- **Konföderatív állam** - lazább államszövetség, a központi törvényhozás hatályához gyakran a helyi parlament jóváhagyása szükséges.

ÁLLAMSZERVEZET:

- a települések és egyéb területi egységek önállóságának mértékét, az
- önkormányzatiság fokmérőjét fejezi ki.
- A **centralizáltság** a bizonyos esetben döntések gyors végrehajtását és hatékonyságát szolgálhatják, különösen akkor, ha az országosan rendelkezésre álló erőforrások megfelelő átcsoportosítása szükséges.

ÁLLAMSZERVEZET II.:

- A **szubszidiaritás** elve alapján (a döntéseket a döntési szükségletek közelében és az érintettek vagy képviselőik által kell meghozni) szerveződő **önkormányzatok**, illetve a **decentralizált** szisztéma szintén elősegítheti a gyors intézkedést, különösen ha az erőforrások rendelkezésre állnak. A központi szervek tájékoztatása időveszteséget, egy a központi apparátus fenntartása pedig többletköltséget jelenthet.

ÁLLAMRENDSZER

- Egyedi állam leírására szolgáló kategória, amely figyelembe veszi az alábbi jellemzőket:
  - - államszerkezet
  - - államszervezet
  - - kormányforma
  - - állam és lakosság kapcsolata
  - - az államapparátus jellemzőit (létszám, kiválasztási mód és gyakorlat, szakképzettség, stb.)

JOGÁLLAM mint a modern állam konceptuális alakváltozata

- - egyszerre leíró és ideáltipikus kategória
- - Kant Rechtsstaat kategóriája mint előzmény
(Rechtsstaat: emberek együttélése a törvények uralma alatt)
- - Hasonló ehhez az angol Rule of law
(joguralom) eszméje

A JOGÁLLAM néhány sajátossága

- --- nincs egyéneken túlmutató államcél (individuális megközelítés)
- --- személyi és tulajdonbiztonság
- --- alapvető emberi jogok tiszteletben tartása
- --- szólás, gyülekezés, egyesülés joga
- --- a jogállam szervezete az alkotmányon nyugszik
- --- észjogi megfontolások a szabadságról, a tulajdonról, a jogegyenlőségről

A JOGÁLLAM néhány sajátossága II.

- --- bírói függetlenség
- --- jogorvoslat
- --- visszaható hatály tilalma (nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege)
- --- törvények uralma, jogbiztonság
- --- a jogkorlátozásnak indokoltnak és arányosnak kell lenni,
- --- népképviselői törvényhozás

Kelsen, Heller H.

- **Hans Kelsen** szerint minden állam jogállam, ugyanis ő azonosítja a jogot és az államot.
- **Hermann Heller** bevezeti a szociális jogállam kategóriáját, amelyben a demokráciára és a szociális jogokra helyezi a hangsúlyt.